

Digitalizacija nas prevzema preveč na lahko

Že ideologija tehnološkega napredka je problematična, če je ne jemljemo dovolj kritično, to pa se kaže tudi pri »digitalizaciji«. Ker nas tehnologije spremljajo ves čas, s seboj pa vedno nosijo pozitivne razsežnosti, je treba tudi širjenje informacijsko-komunikacijskih tehnologij, podprtih z računalniki, sprejemati premišljeno in z mislijo, da si s tem spreminjamo življenja. V zadnjem propagandnem valu hvaljenja digitalne prihodnosti se kaže zlasti nadgradnja preteklih prevladujočih idej o družbenem ustroju in smislu.

Zahodna miselnost postavlja človeka v središče sveta, a sodobna antropologija skuša človeka razumeti primerjalno in holistično, tj. celovito in v nenehni odvisnosti od okolja in narave in v stalni vpetosti vanju. Miselnost o človeku kot središču sveta se dandanes potencira, saj se interese ljudi postavlja pred vse druge, vendar pa je glavni smoter antropologije, kot pravi **dr. Jana Šimenc**, antropologinja in znanstvena sodelavka na Družbenomedijskem inštitutu Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU), preizpraševanje navidezni vsakdanjosti ideologij. »Morda današnja doba, tako imenovana informacijska družba ali digitalna doba, potiska v ospredje ideologijo tehnološkega napredka. Zdi se, kot da sta digitalizacija in informatizacija procesov, tudi delovnih, zapolnila veliko praznino po nedavni finančni krizi in zlomu avtoritet iz sistemov, kot so politika, religija in znanost. Ideja tehnološkega napredka se nam ponuja kot odrešitev za sodobnega človeka, kot da bomo zdaj in v bližnji prihodnosti z novimi tehnologijami dosegli izjemen napredek, optimizacijo dela, večjo produktivnost, ljudje bodo svobodnejši ... Polno takšnih utopičnih idej se dnevno pojavlja v naši družbi, vlade pa vlagajo visoke deleže javnih financ v procese digitalizacije. Morda je problematično, da se tovrstnemu razmišljanju daje prednost pred vsemi drugimi vrstami delovanja in razmišljanja,« je poudarila.

Človek je vedno živel s tehnologijo, je povedala sogovornica, in teh življenjskih pripomočkov ni dobro razumeti v absolutnih vrednostih, kot izključno dobre ali slabe. »V družbenem kontekstu gre vedno za vzpostavljanje razmerij. Družba je dinamična in tehnologije z vstopanjem v družbo vzpostavljajo nova razmerja med tehnologijami ter človekom. Poleg načrtovanih pa se pojavijo tudi nenačrtovane posledice novosti,« je pojasnila.

Tehnologije so vedno ponujale različne prakse in uporabe, je še spomnila. Pri novih tehnologijah je najbolj problematično, »da se jih uvaja in predstavlja kot neodvisne, kot objektivne, kot zunaj človeka in da posledično na primer podatke, ki jih z njimi pridobivamo, razumemo kot objektivne prikaze naših dejavnosti, želja in nagnjenosti, ter jih zelo visoko vrednotimo in z njimi načrtujemo prihodnost – to je prevladujoča ideologija računalniškega napovedovanja prihodnosti«. To je zavajajoče, »saj so v ozadju računalniških algoritmov skrite ideologije, tudi kakovost pridobljenih podatkov je vprašljiva«.

»Čeprav neko tehnologijo uvedemo z dobrimi namerami, v družbeni realnosti pride do nenačrtovanih posledic. Človek je inovativno bitje in ravna tudi manipulativno. Zato ne moreš

pričakovati, da bo neka računalniška arhitektura oziroma algoritem vodil ljudi po točno določeni poti,« je povedala Šimencova. Računalniške rešitve problema kljub briljantnosti na papirju ne moremo enostavno prenesti v zapleten družbeni kontekst in pričakovati, da bo delovala po načrtu; take so številne izkušnje uporabe računalništva v zdravstvu, je pojasnila, zelo verjetno pa je vedno tako, ko skušamo računalniško reševati družbene izzive.

»Najbolj problematično pa je, da se ta tehnologija vsiljuje vsem. Morda so tako imenovanim digitalnim domorodcem prakse in raba novih tehnologij v vsakdanjem življenju že povsem 'naravne', malo starejšim pa to morda ni tako blizu, morda ne uporabljajo pametnih naprav in jim je že sama računalniška logika neznanka,« je izpostavila še en vidik uvajanja digitalnih tehnologij. Glede na preteklost je sedaj zanimivo tudi, da je tehnološki razvoj izjemno hiter, prav tako je izredno široko ter globoko vpeljevanje zlasti digitalnih tehnologij.

Množenje in širjenje komunikacije, ki jo omogočajo te tehnologije, je še ena dejanska razsežnost, izkazuje pa se, da v tej komunikaciji »pogosto ostanemo sami s prejeto informacijo«. V elektronski komunikaciji izpuščamo »sodelovalne in sočasne prakse, na primer sodelovanje pri skupnem nizanju razlag in iskanju rešitev, kar v osebni komunikaciji vedno počnemo, medtem ko se pogovarjamo,« je povedala.

V kakšnem svetu delamo?

»V kontekstu dela je treba še posebej poudariti problem nadzora nad delavci, saj nove tehnologije delodajalcem ponujajo vrsto možnosti za nadzorovanje aktivnosti delavcev. Razvijajo se prikriti in manj prikriti načini nadzorovanja, pri tem je informacijsko-tehnološka industrija precej agresivna,« je opozorila. S tem nas spodbujajo k razmisleku o vrednosti dela, o pomenu in pomembnosti nadzora nad delavci, kako to izboljša delovne procese in povečuje produktivnost. »Že to nam veliko pove, kakšen je svet dela in čemu dajejo delodajalci prednost in vrednost,« je poudarila. Poseben izziv je tudi ranljivost (osebni) podatkov, ki se množično zbirajo na posebnih računalniških mestih. »Ob nedavnem, majskega globalnem kibernetičnem napadu se je pokazala ranljivost sistemov, ki dajejo računalnikom tako veliko težo, saj so se ustavili celotni procesi v tovarnah, v bolnišnicah pa na primer niso mogli izvajati računalniško podprtih raziskav, niti dostopati do kartotek pacientov,« je povedala.

»Digitalne tehnologije naj bi nam olajšale življenje, a vidimo,

Foto M. Zaplatil, ZRC SAZU

Kulturna antropologinja dr. Jana Šimenc, znanstvena sodelavka na Družbenomedijskem inštitutu ZRC SAZU, opozarja na pasti sodobnega tehnološkega razvoja ter razmišlja tudi o potencialih novih tehnologij.

prihodnost dela [11]

da imamo dela vedno več, pričakovanja, da smo nenehno dosegljivi in odzivni, pa ne poenjajo,« je povedala sogovornica in pozdravila pobude, da delodajalci ne bi smeli z elektronski sporočili obremenjevati delavca zunaj delovnega časa. »Vreden je razmislek, da pojav kaže bolj naš odnos do kapitalizma kot do tehnologije, saj podlegamo prevladujočim ideologijam stalne pripravljenosti na delo,« je dodala.

»Morda se premalo zavedamo, da imamo izbiro. Vsak mora pri sebi najti mehanizme postavljanja meja in določanja odklopov, spoznanja, da se 'svet ne bo porušil', če ne bomo takoj odgovorili na elektronsko pošto,« je povedala in dodala, da so seveda poklici in dela raznoliki, ravno tako značaji ljudi ter zahteve delodajalcev. Tudi znanja, potrebnega za »digitalno veliko transformacijo«, ki nam jo ponujajo, imamo premalo,

je še povedala, saj nam računalniška podjetja ponujajo marsikaj, velikokrat pa prevzemamo ponujene generične rešitve brez sodelovanja uporabnikov, torej brez delavcev na ravni podjetij. »Izkušnje kažejo, da je največ uspeha tam, kjer vodstva dobro sodelujejo z računalničarji, v razvoj rešitev pa vključujejo delavce in ne le vodstvenih struktur. Prav tako niso priporočljive rešitve od zgoraj navzdol,« je še priporočila. Pri računalniških tehnologijah bi lahko govorili tudi o ustvarjalnosti in izboljšanju potencialov vseh delavcev, ne le o produktivnosti in optimizaciji dela. »Nisem črnogleda, a izkušnje zadnjih desetletij kažejo, da uvajanje novih tehnologij ne bo gladko, in to ravno zaradi nenačrtovanih posledic, ki se z napredkom nenehno rojevajo,« je zaključila sogovornica.

M. B.